

Міністерство освіти і науки України
Державний університет інфраструктури та технологій

Садюк Андрій Валентинович

УДК [339.9.012.421+338.5]:656.025.4

**ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ У ПОТЕНЦІЙНО КОНКУРЕНТНИХ
СЕКТОРАХ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів і кредиту Державного університету інфраструктури та технологій Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Богомолова Надія Іванівна,
Державний університет інфраструктури та технологій
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри фінансів і кредиту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Міщенко Максим Іванович,
Дніпровський національний університет залізничного
транспорту ім. академіка В. Лазаряна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри економіки та менеджменту

кандидат економічних наук
Белінська Марина Григорівна,
АТ «Укрзалізниця»
Кабінету Міністрів України,
начальник відділу фінансової звітності, дохідних
надходжень з пасажирських та вантажних перевезень
Департаменту бухгалтерського, податкового обліку,
звітності та методології

Захист відбудеться 11 жовтня 2019 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.820.05 у Державному університеті інфраструктури та технологій за адресою: 03049, м. Київ, вул. І. Огієнка, 19, ауд. 305а.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного університету інфраструктури та технологій за адресою: 03049, м. Київ, вул. І. Огієнка, 19.

Автореферат розісланий «10» вересня 2019 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, професор

М.В. Ковбатюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Геополітичне положення України та її прагнення до інтеграції у ЄС, структура національної економіки обумовлюють необхідність постійного розвитку транспортної системи країни, провідна роль в якій належить підприємствам залізничного транспорту. Ефективність діяльності та відтворення цих підприємств великою мірою залежить від ціноутворення на транспортні послуги. Держава регулює тарифи на послуги суб'єктів природних монополій. Поєднання регулювання разом із відомчою специфікою управління стримує розвиток конкуренції на залізничному транспорті та призводить до щорічного падіння вантажопотоків, доходів та прибутків. Щорічно погіршується стан основних засобів природного монополіста, знос яких останні роки складає більше 90%.

Існуючий теоретичний, методичний та нормативно-правовий базис щодо регулювання ціноутворення на підприємствах залізничного транспорту не дозволяє в повній мірі відкрити можливості, які створять умови ефективної діяльності підприємств залізничного транспорту, є перепорою для залучення інвестицій та інновацій у цю галузь. В зв'язку з цим постало завдання проведення дослідження лібералізації, регулювання, змін у ціноутворенні підприємств залізничного транспорту. Нагальною потребою є науковий пошук таких форм, методів удосконалення регулювання ціноутворення, які б відповідали сучасним методичним та теоретичним положенням в практиці зміни ролі держави та поступовому переході до вільного ціноутворення на залізничному транспорті.

Проблемами транспорту займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як: А. Абрамов, У. Екуорт, А. Крейнін, Л. Мазо, Е. Сакс, Ф. Хусаїнов, а питаннями ціноутворення: М. Белінська, Н. Богомолова, С. Боняр, С. Вітте, К. Загорський, В. Ільчук, О. Карпенко, В. Коба, Н. Колесникова, О. Кравченко, М. Міщенко, Є. Сич, Н. Чебанова, А. Череп, В. Чорний та ін. Крім того, багатьом практичним питанням присвячені роботи експертів АМКУ, Світового банку, ЄБРР, ICN тощо.

Недостатньо дослідженими для залізничних підприємств залишаються: теоретичні та практичні підходи щодо лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності, визначення, обґрунтування і розробка пропозицій із вдосконалення нормативно-правової бази цих секторів, впровадження стимулюючих методів регулювання. Це підкреслює особливу актуальність та своєчасність проведення даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота відповідає цілям та завданням Національній транспортній стратегії України до 2030 року (розпорядження КМУ від 30.04.2018 р. № 430-р), Стратегічному плану розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року (Наказ Мінінфраструктури України № 547 від 21.12.2015 р.), Twinning UA/49 «Підтримка інституційної спроможності АМКУ з проведення досліджень ринків та ефективності застосування конкурентного законодавства з метою наближення до стандартів ЄС», Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (Закон України № 1678-VII від 16.09.2014 р.) та ін. Саме ці програмні документи визначають, що створення стабільної економічно ефективної системи залізничного транспорту є основним засобом підвищення конкурентоспроможності, якості та безпеки перевезень і т. ін.

Робота виконана у відповідності із завданнями науково-дослідних робіт Державного економіко-технологічного університету транспорту. Результати роботи були використані у НДР «Методичні рекомендації щодо формування доходів від плати за користування вагонами на під'їзних коліях суб'єктів перевізного процесу в ПАТ «Укрзалізниця» (2016 р., державний реєстраційний номер 0115U006858), в якій використані розробки автора щодо обґрунтування віднесення послуги з користування вантажними вагонами до потенційно конкурентного сектору залізничних підприємств; та НДР «Методичні рекомендації щодо формування фінансової звітності з доходних надходжень від вантажних перевезень з розрахунками через ЄРЦ в ПАТ «Укрзалізниця» (2016 р., державний реєстраційний номер 0115U006860), в якій використано розробки автора щодо сутності та змісту лібералізації ціноутворення, а також фактори впливу на лібералізацію ціноутворення на послуги залізничних підприємств в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування та розробка теоретико-методичних положень і прикладних рекомендацій щодо лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту, як важливого чинника підвищення ефективності їхнього функціонування.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити сутність та зміст лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств;
- розвинути теоретичні основи обґрунтування потенційно конкурентних секторів діяльності в галузі природної монополії;
- виявити передумови лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту;
- визначити сутність та зміст адвокатування конкуренції на залізничному транспорті;
- дослідити фактори впливу на лібералізацію ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту;
- визначити та обґрунтувати умови лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту;
- обґрунтувати концептуальні засади лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств;
- запропонувати рекомендації щодо переходу до системи стимулюючого регулювання при лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту;
- обґрунтувати методичний підхід до оцінки лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств;
- запропонувати концептуальний підхід до лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних

положень з лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту.

Методи дослідження. У роботі застосовувалась сукупність загальнонаукових і спеціальних методів та підходів, положення економічної теорії, роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань регулювання соціально-економічних процесів.

Зокрема, для вирішення поставлених задач було використано такі методи: *діалектичний метод* (для визначення особливостей регулювання ціноутворення на залізничні перевезення в межах України та з'ясування змісту категорійно-поняттєвого апарату природної монополії, визначення та обґрунтування потенційно конкурентних секторів діяльності залізничних підприємств); *історично-правовий, аналізу та синтезу* (для вивчення еволюції наукової думки з ціноутворення на залізничному транспорті); *системно-функціональний та системного аналізу* з використанням *міждисциплінарного методу* дослідження (для визначення факторів впливу на лібералізацію, принципів та умов лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств, обґрунтування концептуальних засад лібералізації); *комплексний, системного аналізу* (для визначення концептуального підходу до лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств); *формально-юридичний, порівняльний* (при визначенні нормативно-правового удосконалення та адвокатування конкуренції); *економіко-математичного моделювання* (при оцінці доцільності лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств); *графічні* (для представлення інформації та оформлення результатів проведеного дослідження).

Інформаційну базу дослідження складають офіційні дані ДСС України, фінансова звітність та матеріали АТ «Укрзалізниця», аналітичні дослідження провідних агенцій та власні дослідження дисертанта.

Наукова новизна одержаних результатів. На основі проведених досліджень обґрунтовані пропозиції та надані рекомендації, що забезпечують вирішення науково-прикладного завдання – удосконалення науково-методичних основ лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств як важливого кроку підвищення ефективності їхнього функціонування на сучасному етапі розвитку залізничного транспорту.

Найбільш суттєвими результатами наукового дослідження є:

вперше:

– запропоновано концептуальний підхід до лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту, що базується на адвокатуванні конкуренції, розробці сценаріїв, які ґрунтуються на стратегії оновлення основних засобів підприємств, формуванні тарифного меню (сукупності груп показників за кожним сценарієм). Зазначені сценарії розробляються за допомогою сценарного планування та прогнозування, стимулюючого RAB-регулювання при використанні формульних структур, попередженні необґрунтованого збільшення витрат та потужностей, врахуванні стимулів, що спрямовані на лібералізацію ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств. Реалізація запропонованого підходу сприятиме позитивним змінам за всіма напрямками та складовими процесу лібералізації

ціноутворення та дозволить залучати на довгостроковий період інвестиції, знижувати інвестиційні ризики та витрати по обслуговуванню залученого капіталу;

удосконалено:

– дефініцію «лібералізація ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту», під якою на відміну від існуючих слід розуміти поступове послаблення державного регулювання ціноутворення з поступовим розширенням меж економічної свободи щодо встановлення цін на продукцію підприємств залізничного транспорту в результаті створення для них таких умов господарювання, які стимулювали б розвиток конкуренції, в тому числі й шляхом її адвокатування. Це збагачує теоретичне та методичне підґрунтя дослідження та дозволяє дослідити основні фактори впливу на лібералізацію ціноутворення на послуги залізничних підприємств;

– концептуальні засади лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту шляхом представлення їх у вигляді концептуальної мапи, що містить область нових підходів, методів і механізмів лібералізації, область засобів захисту нових та існуючих учасників процесу лібералізації, область змін функцій, підходів, інструментів регулятора. Зазначені засади орієнтовані на стейкхолдерів та ґрунтуються на суспільних інтересах й виключенні виникнення інституційних пасток. Це сприяє поступовому послабленню державного регулювання ціноутворення та розширенню меж економічної свободи щодо встановлення цін на послуги підприємств залізничного транспорту;

– організаційно-економічний підхід до поступового послаблення державного регулювання та розширення меж економічної свободи підприємств залізничного транспорту, який на відміну від існуючих директивних підходів ґрунтується на комплексному застосуванні змін у законодавстві (щодо складу та специфікації витрат, що не враховуються при регулюванні цін та тарифів; вибору можливих структур та видів тарифів на послуги суб'єктів природних монополій на залізничному транспорті; визначенні структури доходів, які залежать від регуляторної бази активів), використанні інструментів конкурентної політики та адвокатуванні конкуренції. Це дозволяє створити умови для підвищення ефективності функціонування та управління залізничними підприємствами;

– методичний підхід до оцінки варіантів лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту, який ґрунтується на визначенні потреби в основних засобах, оцінюванні допустимої межі зростання тарифів, розрахунках вихідних параметрів сценаріїв, які базуються на стратегії оновлення основних засобів (рівня витрат, необхідної валової виручки, величини зміни рівня тарифів) на довгостроковий період, виборі розроблених сценаріїв на підставі порівняння сценарних величин зміни рівня тарифів з допустимою межею їх зростання, виборі задовільних сценаріїв на підставі порівняння величини зміни рівня тарифів з прогнозованим рівнем тарифів;

дістали подальшого розвитку:

– передумови лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств, які крім інституційних (масові приватизації, перехід до ринкової економіки), економічних (стан інфраструктури та рухомого

складу, часова затримка зміни тарифів, функціонування залізничного транспорту як стратегічної підгалузі), соціальних (недостатня якість перевезень та збереження соціального сегменту) включають також правові (невідповідність директивам ЄС та іншим нормативно-правовим актам у сфері залізничного транспорту), політичні (угода про асоціацію з ЄС, інтеграція до ЄС), загальнонаукові (наявність «провалів держави», розвиток сучасного лібералізму). Це дало можливість дослідити організаційно-економічні важелі лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств;

– фактори впливу на лібералізацію ціноутворення на послуги залізничних підприємств в потенційно конкурентних секторах діяльності за рахунок виділення таких, що впливають на рівень регулювання ціноутворення, на розширення меж економічної свободи щодо цін, на створення умов для розвитку конкуренції. Їх врахування дає можливість визначити та реалізувати напрями лібералізації ціноутворення на сучасному етапі економічного розвитку;

– теоретичні основи обґрунтування потенційно конкурентних секторів в галузі природної монополії шляхом віднесення до потенційно конкурентних тих секторів, в яких результатами видів діяльності є ринкові товари. Це дало можливість розвинути теоретико-методичні положення і прикладні рекомендації щодо розвитку конкуренції в потенційно конкурентних секторах функціонування підприємств залізничного транспорту;

– теоретичні основи лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту за рахунок дослідження та обґрунтування принципів (стимулювання ефективності, необхідності, прозорості, публічності, обґрунтованості витрат, відповідальності, системності, диверсифікації перевезень та гнучкості, доступності, простоти, захищеності, субсидіарності, сталості, відмови від перехресного субсидування) та умов (збільшення інвестицій, впровадження інновацій, застосування конкурсних процедур, активна конкуренція). Це дало змогу розробити концептуальні засади лібералізації ціноутворення на послуги підприємств залізничного транспорту, які функціонують в потенційно конкурентних секторах;

– поняття адвокатування конкуренції у сфері діяльності підприємств залізничного транспорту, під яким слід розуміти діяльність суб'єктів конкурентної політики (антимонопольного органу та спеціального органу в сфері транспорту), яка пов'язана зі зміцненням конкурентного середовища або створенням такого середовища шляхом використання механізмів, які не відносяться до системи примусу щодо дотримання встановлених правил та орієнтовані головним чином на обізнаність щодо переваг конкуренції, в тому числі і за рахунок впливу на інші державні органи. Це посилює основу для формування конкурентного середовища у потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні розробок дисертаційної роботи в систему організаційно-економічного забезпечення перевезень вантажів, що сприяє лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств. Результати використовуються в діяльності ПАТ «Українська залізниця» (довідка № ЦУФ–06/143 від 14.03.2018 р.), Центру комплексних досліджень з питань антимонопольної

політики Антимонопольного комітету України (довідка № 50-30-1/18 від 23.02.2018 р.), Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (довідка № 57/02 – 26.06.2018 р.).

Результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Державного університету інфраструктури та технологій (довідка від 21.03.2019 р., № 01/11-293) при викладанні дисциплін: «Ціноутворення», «Маркетингове ціноутворення», «Фінанси транспорту», «Фінансове планування та прогнозування», курсовому та дипломному проектуванні при підготовці бакалаврів і магістрів економічних спеціальностей.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним дослідженням автора, в якій викладені власні розробки реалізації та впровадження лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту. Наукові положення, узагальнення, висновки та рекомендації отримані самостійно. З опублікованих наукових праць, виконаних у співавторстві, в дисертації використані лише ті положення та ідеї, які розроблено автором особисто (у списку публікацій наведено особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві).

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи й висновки дисертації пройшли апробацію та були висвітлені у доповідях на науково-практичних заходах: X ювілейній міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті», Київ, 2015 р.; П'ятій міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики», Одеса, 2016 р.; XI міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті. ЕКУЗТ 2016», Київ, 2016 р.; Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні аспекти», Херсон, 2016 р.; IV міжнародній науково-практичній конференції «Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія та практика», Запоріжжя, 2016 р.; VIII міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки», Луцьк, 2016 р.; IV міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності», Кременчук, 2016 р.; V міжнародній науково-практичній інтернет-конференції студентів і молодих учених «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економічні, екологічні, правові та соціокультурні аспекти», Чернігів, 2016 р.; I Міжнародній науково-практичній on-line конференції «Сучасні інструменти реалізації практичного менеджменту, маркетингу та логістики: особливості застосування в глобальному конкурентному середовищі: суб'єктів господарювання», Житомир, 2016 р.; Щорічній (VII) міжнародній Internet-конференції «Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність. Форвард-2016», Харків, 2016 р.; XV Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми економіки транспорту», Дніпро, 2017 р.

Публікації. Результати досліджень опубліковані в 27 працях, з яких 16 статей надруковані в наукових фахових виданнях, з них 7 входять у міжнародні

наукометричні бази (1 – в електронному виданні), 11 публікацій – в матеріалах міжнародних наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 17,75 ум. друк. арк., особисто автору належать – 15,72 ум. друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації та її обсяг обумовлені метою і задачами дослідження; дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 344 джерела на 34 сторінках, та 11 додатків на 74 сторінках. Обсяг основної частини становить 170 сторінок. Основний текст містить 27 рисунків і 17 таблиць, з них 20 займають повні сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та задачі, його предмет, об'єкт і загальну методичку, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації та впровадження в практику.

У першому розділі «**Основи теорії та практики ціноутворення на послуги залізничних підприємств**» висвітлена роль ціноутворення в діяльності підприємств залізничного транспорту, здійснено обґрунтування потенційно конкурентних секторів діяльності залізничних підприємств, розкрито еволюцію наукової думки з ціноутворення на залізничному транспорті та визначено передумови лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств.

На основі проведеного дослідження було встановлено, що основним джерелом функціонування залізниці виступають доходи від вантажних перевезень, що обумовлює необхідність зміни системи ціноутворення (рис. 1).

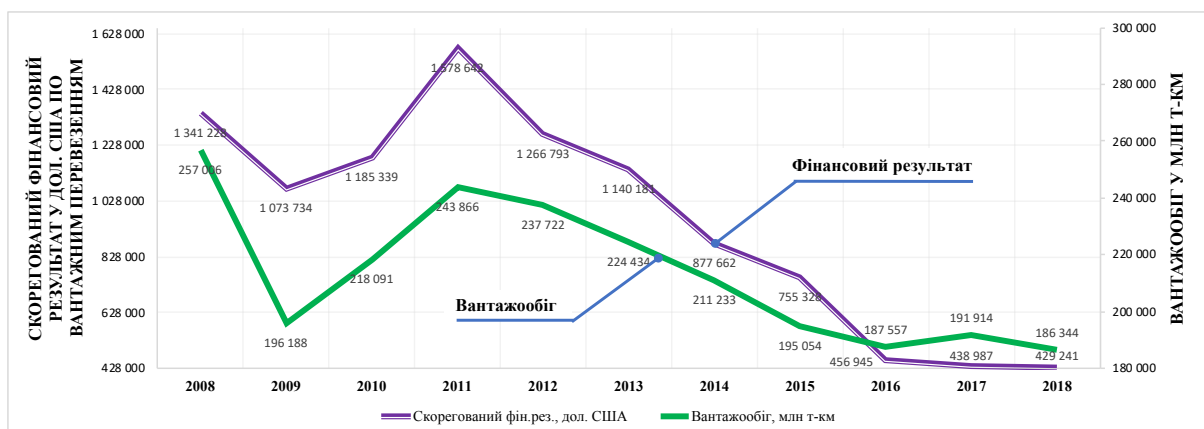

Рис. 1 Основні показники по вантажним залізничним перевезенням в Україні

На підставі останніх теоретичних здобутків теорії природної монополії здійснено обґрунтування існування потенційно конкурентних секторів діяльності залізничних підприємств з позиції процесного підходу (рис. 2). Обґрунтовано виділення монопольної та потенційної компоненти (їх склад із певних видів діяльності) за допомогою класифікаційних ознак основної та неосновної діяльності із Класифікатору видів економічної діяльності (*КВЕД*). Віднесено до потенційно конкурентних секторів діяльності підприємств залізничного транспорту вантажні та пасажирські перевезення, ремонт рухомого складу, будівництво та ремонт об'єктів інфраструктури, проведення науково-дослідних та дослідно конструкторських робіт,

утримання соціальної сфери, маневрові роботи, тягова мережа, забезпечення паливом, доступ до телекомунікаційних мереж, виконання спеціалізованих контрактів, додаткові послуги, які пов'язані з обслуговуванням об'єктів інфраструктури та перевезень.

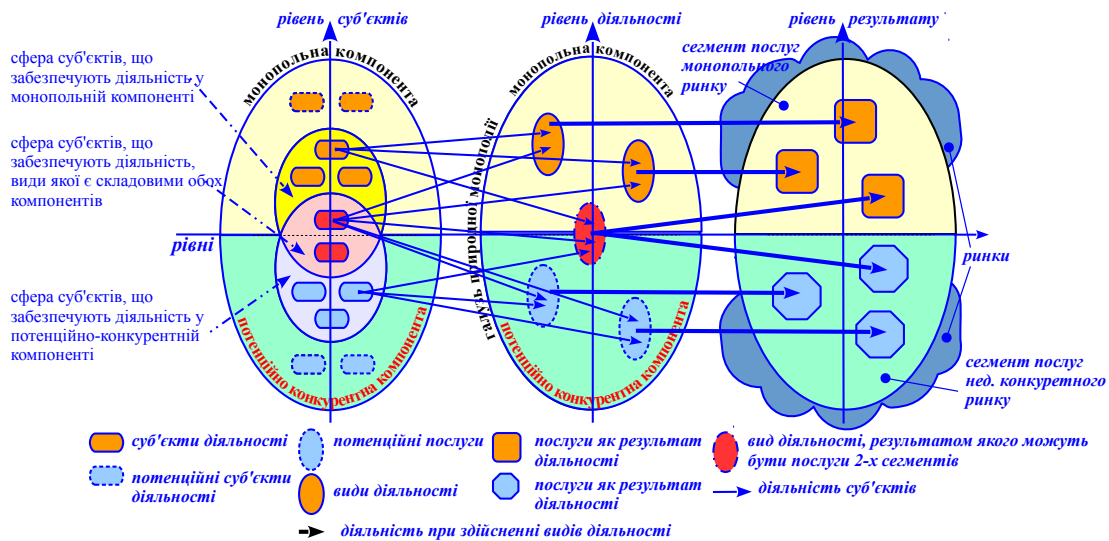

Рис. 2 Виділення потенційно конкурентних секторів діяльності залізничних підприємств

Удосконалено категорійно-поняттєвий апарат ціноутворення, зокрема, уточнено поняття «лібералізація ціноутворення» та «адвокатування конкуренції» в досліджуваних секторах. Під лібералізацією ціноутворення в досліджуваних секторах слід розуміти поступове послаблення державного регулювання ціноутворення з поступовим розширенням меж економічної свободи щодо встановлення цін на продукцію підприємств залізничного транспорту в результаті створення для них таких умов господарювання, які стимулювали б розвиток конкуренції, в тому числі й шляхом її адвокатування.

В роботі виділені передумови лібералізації ціноутворення в досліджуваних секторах залізничних підприємств (інституційні, економічні, соціальні, правові, політичні, загальнонаукові).

Державне регулювання загалом у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств є перешкодою для розвитку конкуренції, що в свою чергу призводить до стримування подальшого розвитку галузі в цілому.

У другому розділі «Чинники лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств» на основі дослідження факторів впливу, обґрунтування принципів та умов лібералізації ціноутворення та ролі адвокатування конкуренції у створенні умов для лібералізації ціноутворення запропоновано та обґрунтовано концептуальні засади лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств, реалізація яких орієнтована на стейкхолдерів та ґрунтується на суспільних інтересах й виключенні виникнення інституційних пасток, що сприяє поступовому послабленню державного регулювання ціноутворення та розширенню меж економічної свободи щодо встановлення цін на продукцію підприємств залізничного транспорту, які функціонують у потенційно конкурентних секторах.

Виявлено фактори впливу на лібералізацію ціноутворення на послуги залізничних підприємств в досліджуваних секторах діяльності за рахунок виділення факторів, що впливають на рівень регулювання ціноутворення (фінансовий стан підприємств залізничного транспорту, критичний рівень залізничної інфраструктури та недостатнє фінансування залізничної галузі, державне регулювання в сфері залізничного транспорту, конкурентна, податкова, інвестиційна та інші політики в частині впливу на залізничну галузь та їх стабільність), на розширення меж економічної свободи щодо цін (рівень сервісу послуг, фактор розширення меж ринку, права власності, стабільність), на створення умов для конкуренції (адвокатування конкуренції, розширення меж ринків та права власності, недопущення зловживання ринковою владою, інструменти в структурі органів влади, макроекономічні фактори). Їх врахування дає можливість визначити напрями лібералізації ціноутворення на послуги залізничних підприємств в досліджуваних секторах. Обґрунтовано принципи та умови лібералізації ціноутворення в досліджуваних секторах (рис. 3).

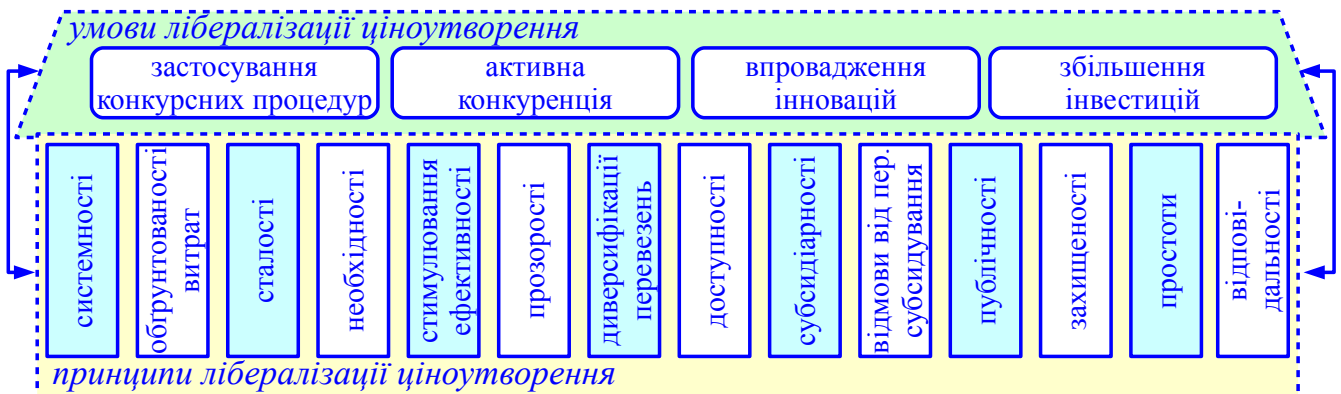

Рис. 3 Принципи та умови лібералізації ціноутворення у досліджуваних секторах

Досліджено роль адвокатування конкуренції у створенні умов для лібералізації ціноутворення, що дало змогу визначити, важливо, щоб адвокатування конкуренції не обмежувалося лише формальною просвітницькою діяльністю щодо переваг конкуренції на ринках (освітні заходи, консультації з питань конкуренції, інформація про стан законодавства), а було спрямоване на розробку законодавства та створення конкурентних правил, конкурентного середовища як такого.

На основі чинників лібералізації ціноутворення сформовано концептуальну мапу лібералізації ціноутворення, яка відображає концептуальні засади лібералізації ціноутворення (рис. 4).

У третьому розділі «Розробка стимулюючого регулювання при лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах залізничних підприємств» обґрунтовані стимули, що сприятимуть лібералізації ціноутворення у зазначених секторах (рис. 5), запропоновано підходи щодо поступового послаблення регулювання та розширення меж економічної свободи при встановленні цін на продукцію залізничних підприємств і оцінки варіантів лібералізації ціноутворення при впровадженні стимулюючого регулювання.

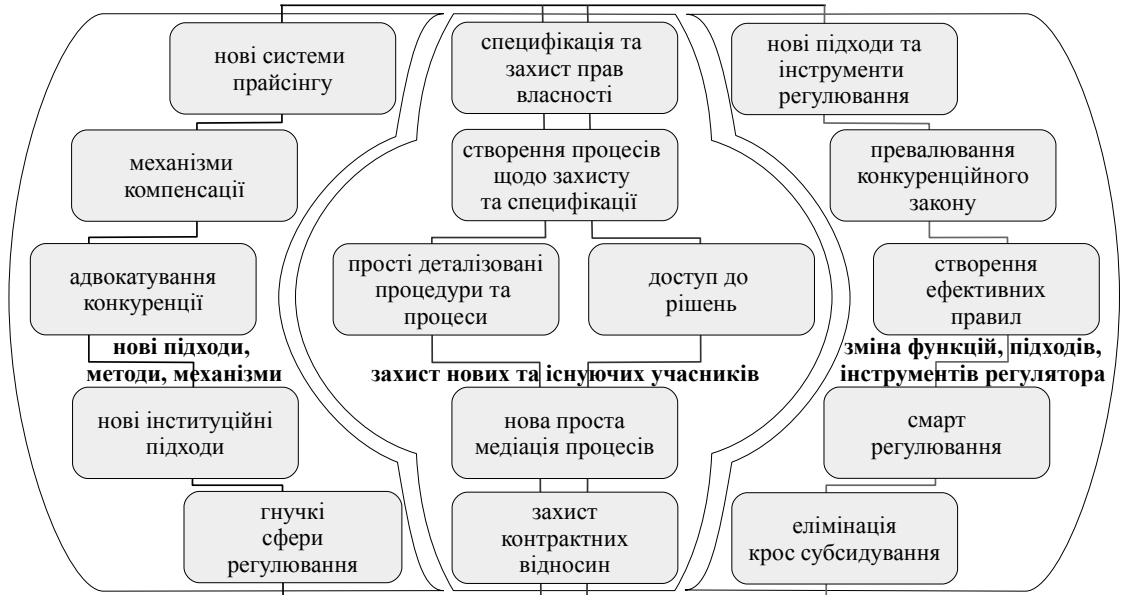

Рис. 4 Концептуальна мапа лібералізації ціноутворення у досліджуваних секторах

Обґрунтовано пропозиції та рекомендації в частині нормативно-правового регулювання у таких напрямках: здійснення виокремлення монопольної та потенційно конкурентної компоненти, ліквідація недоліків та дублювань повноважень та функцій органів влади при регулюванні, використання сучасних практик регулювання, впровадження адвокатування конкуренції, здійснення інституційних змін при регулюванні, впровадження стимулюючих методів регулювання (рис. 6), зміни підходів визначення собівартості, зміни механізму визначення пілг та знижок, збільшення економічної свободи при регулюванні.

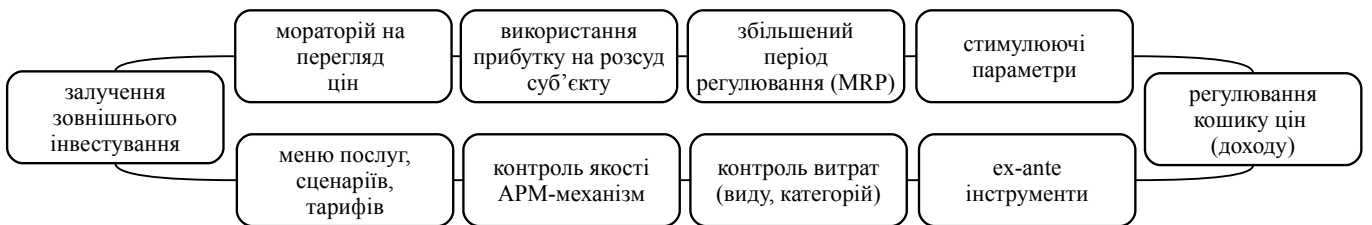

Рис. 5 Стимули при лібералізації ціноутворення у досліджуваних секторах

Рис. 6 Принципові складові схеми RAB-регулювання

Запропоновано методичний підхід до лібералізації ціноутворення, який базується на визначенні середнього тарифу (T_t) за формулою (1), при цьому величину виручки слід визначати за формулою (2):

$$T_t = \frac{TR_t}{Tkm_t}, \forall t = \overline{1, T}, \quad (1)$$

де TR_t – необхідна валова виручка (дохід) по вантажним перевезенням (TR); t – рік періоду регулювання; T – кількість років в періоді регулювання; Tkm_t – вантажообіг.

$$TR_t = f(OE_t^{pr}, EC_t, D_t, ROC_t, TX_t), \quad (2)$$

де OE_t^{pr} – прогнозне значення поточних витрат по перевезенням; EC_t – стимулюючий параметр, який встановлюється регулятором; D_t – амортизаційні витрати; ROC_t – дохід на капітал, який включено до регуляторної бази активів (РБА); TX_t - податок на прибуток, що відноситься до вантажних перевезень (всі параметри при t взяті або прогнозовані на кінець року t обраного періоду регулювання).

Для оцінки економічної доцільності лібералізації ціноутворення при впровадженні RAB-регулювання було складено блок-схему алгоритму (рис. 7).

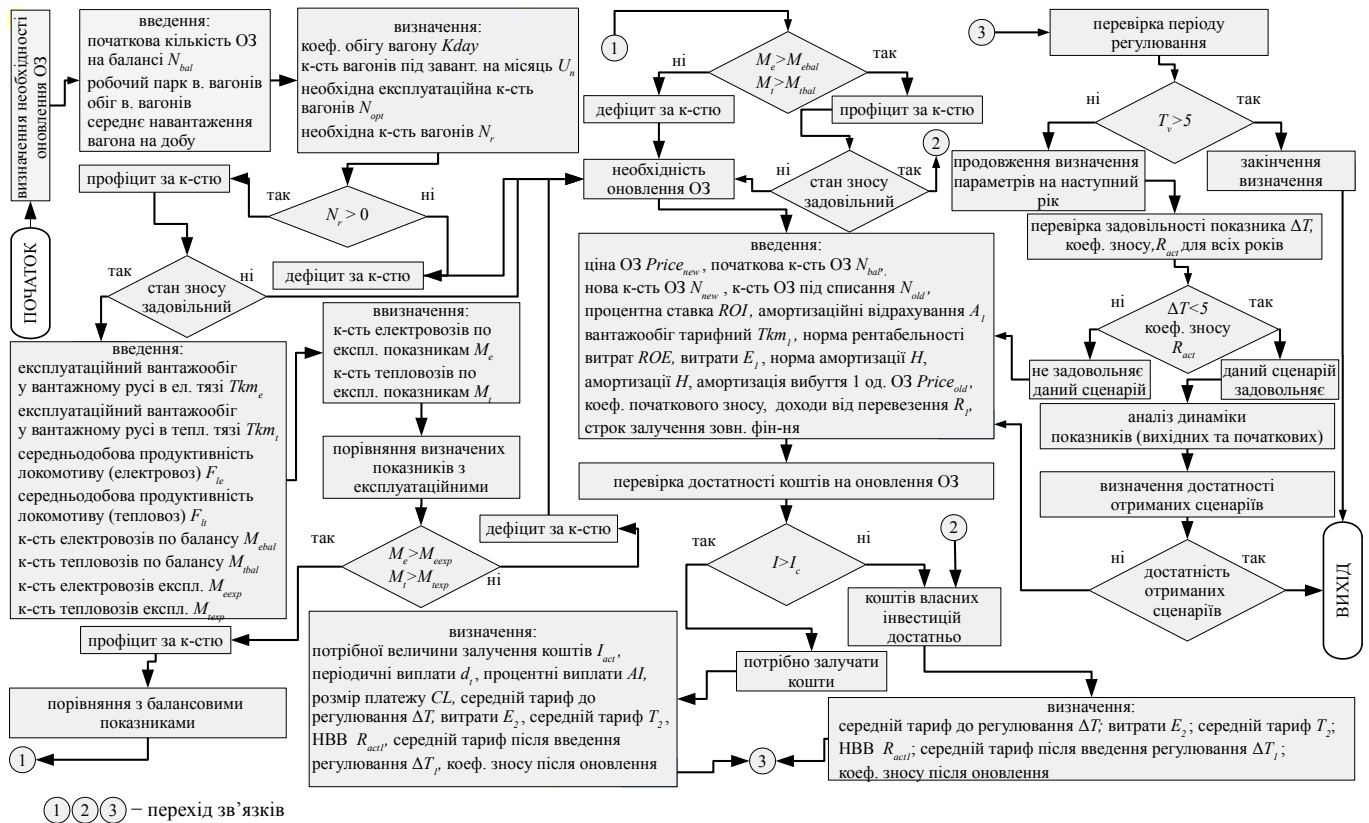

Рис. 7 Блок-схема алгоритму визначення тарифу економічної доцільності лібералізації ціноутворення при впровадженні RAB-регулювання

Розроблено сценарії розвитку залізничного транспорту при впровадженні RAB-регулювання, в межах яких будуть впроваджуватися: зміни у сфері регулювання діяльності компанії, стратегії оновлення основних засобів компанії, зміни у сферах корпоративного управління компанії, різна динаміка зміни вантажообігу, зміни формування доходів та тарифів на перевезення компанії та ін. Сценарії розвитку залізничного транспорту представлено на рис. 8.

Зміни в *системі регулювання*, що дозволяють здійснювати лібералізацію та зняття бар'єрів доступу на ринок перевезення

Рис. 8 Сценарії розвитку залізничного транспорту

Для чотирьох сценаріїв розраховано: значення необхідної валової виручки (TR), рівня тарифів, величини зміни тарифів, зносу основних засобів після оновлення та інших показників. Проведена оцінка варіантів лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності показує, що застосування розроблених сценаріїв та впровадження RAB -регулювання дозволяє знизити динаміку зростання тарифів, що нижче прогнозованих значень існуючого індексу тарифів на вантажні залізничні перевезення (рис. 9).

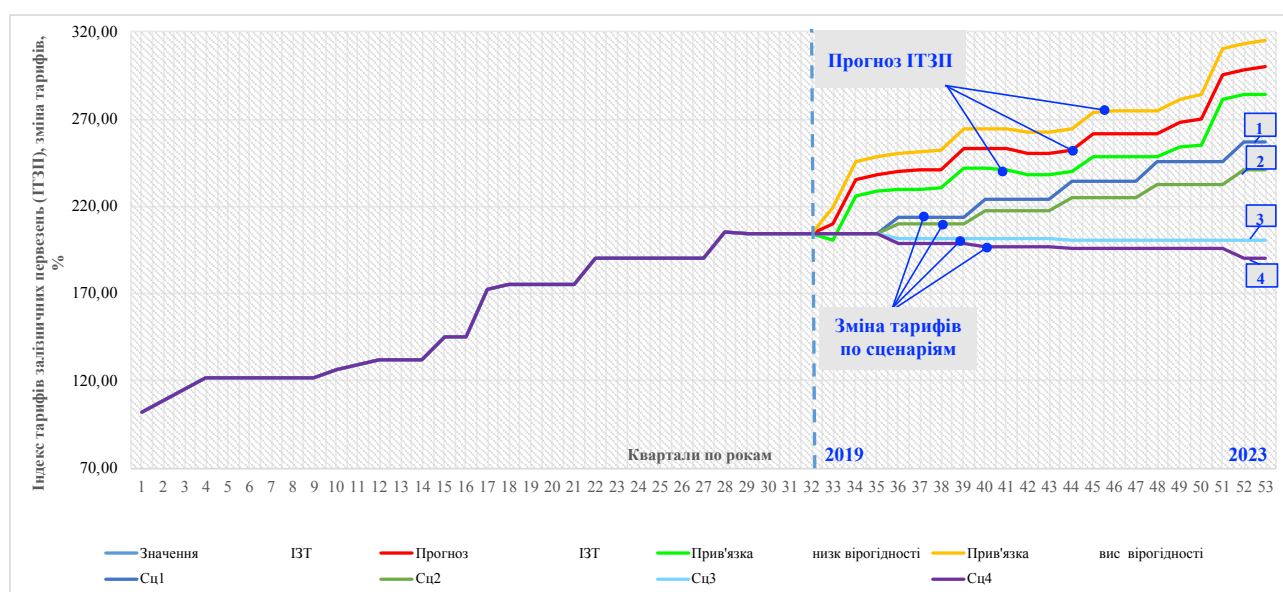

Рис. 9 Результати зміни величини тарифів та прогнозу підвищення тарифів

Результати розрахунків підтвердили припущення про існування ефективних моделей реалізації RAB -регулювання. Розрахунки проводилися для АТ «Укрзалізниця», найкращі результати отримані по сценарію «Відродження», за яким тариф знижується на 8,23%. Прогнозований середньорічний індекс тарифів – 50,43%, при цьому динаміка зміни індексів тарифів сценаріїв менше прогнозованого. Розробка такого стимулюючого регулювання відповідає застосуванню сучасних практик регулювання ціноутворення та дозволить раціоналізувати управлінський

процес, розвинути конкуренцію, підвищити ефективність діяльності підприємств галузі тощо.

Сукупність всіх розробок дозволила запропонувати концептуальний підхід до лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту, що базується на адвокатуванні конкуренції, розробці сценаріїв, формуванні тарифного меню.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено теоретичне обґрунтування та запропоновано актуальне рішення важливого для розвитку економічної науки та практики завдання щодо реалізації процесу лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту, як важливого чинника підвищення ефективності їхнього функціонування. Теоретико-практичний результат дисертаційної роботи реалізований в сукупності концептуальних організаційно-методичних і прикладних рішень та рекомендацій.

1. Ціноутворення виступає одним із найважливіших елементів ринкової економіки та взаємопов'язане з іншими ринковими механізмами, реагуючи на їх дію. Від процесу ціноутворення та рівня цін (тарифів) залізничних підприємств залежить їх фінансовий стан. Дослідження фінансово-економічного стану природного монополіста на залізничному транспорті засвідчило ряд проблем: існування тягара у вигляді субсидування пасажирських перевезень, недостатність доходів для простого відтворення, щорічне збільшення зношеності основних засобів при падінні вантажообігу. Причиною такої ситуації стала наявність недоліків та проблем регулювання ціноутворення природного монополіста.

2. Виявлені недоліки та проблеми регулювання ціноутворення змусили звернутися до дослідження сутності та змісту понятійно-категорійного апарату природної монополії. Трансформація цього розуміння дозволила обґрунтувати потенційно конкурентні сектори в галузі природної монополії шляхом віднесення до них тих секторів, в яких результатами видів діяльності є ринкові товари, як підґрунтя для проведення в означених секторах лібералізації ціноутворення та підвищення ефективності залізничних підприємств.

3. Для здійснення лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах досліджено системи ціноутворення шляхом дослідження їх еволюції від початку функціонування залізниць на території України до сьогодення. В результаті отримано розуміння того, як зароджувалися та формувалися системи ціноутворення на залізничному транспорті, які особливості та зв'язки їм притаманні. Для поточної системи ціноутворення на залізничному транспорті виявлено ряд основних характеристик та базових недоліків: система «змішаного» типу на основі середньосітьової собівартості перевезень, однаковість регулювання природно монопольних та потенційно конкурентних секторів діяльності залізничних підприємств, здійснення одночасного перегляду всіх тарифів без виділення окремих секторів (сфер) та ін.

Для лібералізації ціноутворення у досліджуваних секторах встановлені передумови лібералізації ціноутворення (інституційні, економічні, соціальні, правові, політичні та загальнонаукові). Ці передумови обумовлюють здійснення лібералізації

ціноутворення як процесу змін на даному етапі розвитку економіки, оскільки будь-які зміни мають здійснюватися із врахуванням встановлених передумов.

4. Зміни при лібералізації ціноутворення мають базуватися на принципах, враховувати фактори впливу та умови. Фактори впливу досліджені за допомогою факторів, що враховувалися у різних галузях економіки (електроенергетика, повітряний транспорт та ін.) під час їх лібералізації на різних рівнях. Посилення позитивного та мінімізація негативного впливу факторів через прямий вплив на фактори внутрішнього середовища та адаптацію до факторів зовнішнього середовища сприяє створенню умов, які найкращим чином вплинуть на такі процеси. Сформульовано умови, за яких фактори справляють позитивний вплив на лібералізацію ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств.

5. Обґрунтовано, що чинниками лібералізації ціноутворення залізничних підприємств виступають принципи, які є результатом дослідження дерегулювання природно монопольних галузей разом з врахуванням особливостей характерних для залізниці. Умови лібералізації ціноутворення враховують ефекти на недоліки, що притаманні природно монопольним фірмам («роздуття витрат», ефект Аверча-Джонсона, «інформаційна асиметрія», «захоплення регулятора»). Врахування вказаних чинників не можливо без адвокатування конкуренції, оскільки застосування адвокатування конкуренції покращує результати лібералізації саме для транспортної галузі за досвідом провідних західних країн.

6. За результатом дослідження адвокатування конкуренції разом із визначенням його сутності і змісту доведено, що в досліджуваних секторах адвокатування конкуренції повинно спрямовуватись на створення та розробку законодавства та правил щодо конкуренції або створення конкурентного середовища як такого. При цьому важливо, щоб адвокатування конкуренції не обмежувалося лише формальною просвітницькою діяльністю щодо переваг конкуренції на ринках, проведенням освітніх заходів та консультацій з питань конкуренції, а також оприлюдненням інформації про стан конкурентного законодавства.

7. Врахування факторів впливу, принципів та умов лібералізації ціноутворення дозволило обґрунтувати концептуальні засади лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту шляхом представлення їх у вигляді концептуальної мапи, що містить область нових підходів, методів і механізмів лібералізації; область засобів захисту нових та існуючих учасників процесу лібералізації; область змін функцій, підходів, інструментів регулятора. Концептуальні засади дозволяють визначити напрямки проваджуваних змін при лібералізації ціноутворення.

8. Реалізація отриманих концептуальних засад лібералізації ціноутворення у досліджуваних секторах визначає необхідність зміни методичних підходів регулювання ціноутворення у практиці управління залізничними підприємствами. Для цього були визначені стимули регулювання, які сприятимуть лібералізації ціноутворення підприємствами залізничного транспорту та будуть враховані при розробці підходів та практичних рекомендацій.

Для розробки стимулюючого регулювання при лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах запропоновано зміни нормативно-правового

удосконалення та адвокатування конкуренції, без впровадження яких результати не будуть системними та повними. У якості практичних рекомендацій розроблено схему RAB-регулювання при лібералізації ціноутворення у вказаних секторах залізничного транспорту та механізм застосування АМКУ у якості суб'єкта адвокатування конкуренції, на базі яких проведення лібералізації ціноутворення буде ефективною. Сукупність змін нормативно-правового удосконалення та адвокатування конкуренції складають організаційно-економічний підхід до поступового послаблення державного регулювання та розширення меж економічної свободи підприємств залізничного транспорту. Цей підхід на відміну від існуючих директивних підходів ґрунтується на комплексному застосуванні змін у законодавстві (щодо складу та специфікації витрат, що не враховуються при регулюванні цін та тарифів; вибору можливих структур та видів тарифів на послуги суб'єктів природних монополій на залізничному транспорті; визначенні структури доходів, які залежать від регуляторної бази активів), використанні інструментів конкурентної політики та адвокатуванні конкуренції.

9. Виходячи із сутності і змісту лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах, розробка методичного підходу має спрямовуватися на впровадження стимулюючих методів регулювання ціноутворення, а також нівелювати недоліки та недосконалість існуючих методів ціноутворення (зміна тарифів на величину індексу, відсутність мотивації оптимізувати використовувані ресурси, багатоваріантність макроекономічних показників, відсутність розвитку конкуренції) та його регулювання. Запропонований методичний підхід є стимулюючим, враховує рівень витрат, необхідної виручки, зміну тарифів (цінові коридори), дозволяє в структурі тарифу враховувати інвестиційну складову, забезпечує можливість повернення залучених коштів та отримання доходу на власний капітал та ін. Він може бути розповсюджений на тарифні складові, сфери, сектори, сегменти послуг, що надаються залізничними підприємствами. Для реалізації методичного підходу представлено фреймворк побудови ціноутворення у досліджуваних секторах, який має спрощувати розробку та впровадження підходів.

10. Для оцінки доцільності впроваджуваних змін в досліджуваних секторах діяльності запропоновано методичний підхід до оцінки економічної доцільності лібералізації ціноутворення, який ґрунтується на визначенні потреби в основних засобах, оцінюванні допустимої межі зростання тарифів, розрахунках вихідних параметрів сценаріїв, які базуються на стратегії оновлення основних засобів на довгостроковий період, виборі розроблених сценаріїв на підставі порівняння сценарних величин зміни рівня тарифів з допустимою межею їх зростання, виборі задовільних сценаріїв на підставі порівняння величини зміни рівня тарифів з прогнозованим рівнем тарифів. При розробці сценаріїв розвитку залізничного транспорту («Поточного», «Еволюційного», «Песимістичного», «Відродження») застосовувалося сценарне планування та прогнозування. Вказані підходи попереджають необґрунтоване збільшення витрат та потужностей, враховують стимули лібералізації та раніше розроблені рекомендації. Проведена оцінка варіантів лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності показує, що застосування обраних сценаріїв при впровадженні RAB-регулювання дозволяє знизити динаміку зростання тарифів, що менше динаміки прогнозованих значень

індексу тарифів на вантажні залізничні перевезення та прогнозованого середньорічного індексу тарифів 50,43%. Сукупність всіх розробок дозволила запропонувати концептуальний підхід до лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту.

Сукупність отриманих теоретико-методичних та практичних результатів ґрунтується на дослідженні сутності та змісту процесу лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних, встановленні особливостей формування та розвитку економічних відносин та організаційних зв'язків, що дає можливість стверджувати про розв'язання в ході дисертаційного дослідження важливого для економічної та транспортної науки завдання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у періодичних наукових фахових виданнях іноземних держав та України, включених до міжнародних наукометричних баз

1. Садюк А. Методичний підхід до визначення необхідності оновлення основних засобів залізничного підприємства // Журнал «Економічний форум». 2018. № 4. С. 220-226. (*Ulrich's Periodicals Directory, PИЦ, Index Copernicus*).

2. Садюк А. Ефективність лібералізації ціноутворення при впровадженні RAB-регулювання // Журнал «Економічний форум». 2018. № 3. С. 160-170. (*Ulrich's Periodicals Directory, PИЦ, Index Copernicus*).

3. Садюк А. Застосування RAB-регулювання при лібералізації ціноутворення на послуги підприємств залізничного транспорту // Журнал «Економічний форум». 2017. № 3. С. 207-216. (*Ulrich's Periodicals Directory, PИЦ, Index Copernicus*).

4. Садюк А. Обґрунтування концептуальних підходів лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств // Журнал «Економічний форум». 2017. № 2. С. 201-213. (*Ulrich's Periodicals Directory, PИЦ, Index Copernicus*).

5. Садюк А.В. Сучасні концепції та аспекти регулювання діяльності підприємств залізничного транспорту // Журнал «Економічний форум». 2016. № 4. С. 171-177. (*Ulrich's Periodicals Directory, PИЦ, Index Copernicus*).

6. Садюк А.В. Еволюція ценообразования на услуги предприятий железнодорожного транспорта Украины // Вестник Белорусского государственного университета транспорта: Наука и транспорт. 2016. № 2 (33). С. 94-98.

7. Садюк А. Фактори впливу на лібералізацію ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту // Ефективна економіка. 2016. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4995>. (*Index Copernicus*).

8. Садюк А. Адвокатування конкуренції для підприємств // Вісник Харківського національного університету ім. Каразіна. 2016. № 91. С. 134-141. (*Index Copernicus, OJS*).

Статті в інших наукових фахових виданнях

9. Богомолова Н., Садюк А. Стимули регулювання при лібералізації ціноутворення на підприємствах залізничного транспорту // Збірник наукових праць

ДУІТ. Серія «Економіка і управління». 2018. Вип. 41 (1). С. 27-36. *(особистий внесок – обґрунтування стимулів регулювання при лібералізації ціноутворення на підприємствах залізничного транспорту)*.

10. Садюк А. ТІФ як один із механізмів оновлення підприємств у сфері залізничного транспорту // Збірник наукових праць ДЕУТ. Серія «Економіка і управління». 2017. Вип. 40. С. 96-105.

11. Садюк А. Проблеми компенсування пасажирських перевезень на залізницях у ключі угоди про асоціацію з ЄС // Збірник наукових праць ДЕУТ. Серія «Економіка і управління». 2017. Вип. 39. С. 108-117.

12. Садюк А. Можливості застосування доктрини essential facilities при зловживанні монопольним становищем монополістом // Збірник наукових праць ДЕУТ. Серія «Економіка і управління». 2017. Вип. 38. С. 225-236.

13. Садюк А. Умови лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту // Збірник наукових праць ДЕУТ. Серія «Економіка і управління». 2016. Вип. 37. С. 107-15.

14. Колесникова Н., Садюк А. Сутність та зміст лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту // Збірник наукових праць ДЕУТ. Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 34. С. 121-130. *(особистий внесок – обґрунтування сутності та змісту лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту)*.

15. Колесникова Н., Садюк А. Роль ціноутворення в діяльності підприємств залізничного транспорту // Збірник наукових праць ДЕУТ. Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 33. С. 115-125. *(особистий внесок – обґрунтування ролі ціноутворення в діяльності підприємств залізничного транспорту)*.

16. Садюк А.В. Обґрунтування потенційно конкурентних секторів діяльності підприємств залізничного транспорту // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. 2015. № 12 (175). С. 141-147.

Публікації за матеріалами конференцій

17. Садюк А. Застосування RAB-регулювання при лібералізації ціноутворення на послуги підприємств залізничного транспорту // Проблеми економіки транспорту: Тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро: ДНУЗТ, 2017 р. С. 185-186.

18. Садюк А. Реалізація принципу відповідальності для лібералізації ціноутворення на підприємствах залізничного транспорту // Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність. Форвард-2016: зб. матер. Щорічної (VII) міжнародної Internet-конференції (27 груд. 2016 р.). Харків: ХПІ, 2016. С.65-66.

19. Садюк А. Реалізація принципу необхідності для лібералізації ціноутворення на підприємствах залізничного транспорту // Сучасні інструменти реалізації практичного менеджменту, маркетингу та логістики: особливості застосування в глобальному конкурентному середовищі: суб'єктів господарювання: зб. матер. I Міжнар. науково-практ. on-line конф. (14-16 груд. 2016 р.). Житомир: ЖДТУ, 2016. С. 101-103.

20. Садюк А.В. Реалізація принципу простоти для лібералізації ціноутворення на підприємствах залізничного транспорту // Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економічні, екологічні, правові та соціокультурні аспекти. Матеріали V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів і молодих учених. Чернігів: ЧНТУ, 2016. С. 492-493.

21. Садюк А.В. Реалізація принципу прозорості для лібералізації ціноутворення на підприємствах залізничного транспорту // Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. Кременчук: КрНУ, 2016. С. 460.

22. Садюк А.В. Реалізація принципу обґрунтованості витрат для лібералізації ціноутворення на підприємствах залізничного транспорту // Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки. Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. Вип. 10. Ч.1. С. 162-164.

23. Садюк А.В. Окремі аспекти регулювання діяльності підприємств залізничного транспорту // Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія та практика. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції/ За ред. В. М. Огаренка, А. О. Монаєнка та ін. Запоріжжя: КПУ, 2016. С. 190-192.

24. Садюк А.В. Деякі умови лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту // Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні аспекти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Х.: ПП Вишемирський В.С., 2016. С. 212-215.

25. Садюк А.В. Деякі фактори впливу на лібералізацію ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту // Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті. ЕКУЗТ 2016. Матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції. К.: ДЕТУТ, 2016. С. 50-54.

26. Садюк А.В. Деякі принципи лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності підприємств залізничного транспорту // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики. Матеріали п'ятої міжнар. Наук.-практ. кон., 15-16 вересня 2016 р. О.: Атлант, 2016. С. 320-321.

27. Колесникова Н.М., Садюк А.В. Роль ціноутворення в діяльності підприємств залізничного транспорту // Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті. Матеріали X ювілейної міжнародної науково-практичної конференції. К.: ДЕТУТ, 2015. С. 72-74. *(особистий внесок – обґрунтування ролі ціноутворення в діяльності підприємств залізничного транспорту).*

АНОТАЦІЯ

Садюк А. В. Лібералізація ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Державний університет інфраструктури та технологій МОН України, Київ, 2019.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретико-методичних положень і прикладних рекомендацій щодо лібералізації ціноутворення у потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств. Визначено та обґрунтовано потенційно конкурентні сектори діяльності, передумови, фактори впливу, принципи та умови лібералізації ціноутворення. Запропоновано концептуальні засади, пропозиції та принципові складові схеми стимулюючого регулювання, методичні підходи до лібералізації ціноутворення з застосуванням стимулюючого регулювання. Розроблено механізм застосування АМКУ у якості суб'єкту адвокатування конкуренції, сформульовано напрямок адвокатування конкуренції, що потребує розвитку на залізничному транспорті. Удосконалено підхід до оцінки варіантів лібералізації ціноутворення в потенційно конкурентних секторах діяльності залізничних підприємств.

Ключові слова: лібералізація ціноутворення, залізничні підприємства, потенційно конкурентні сектори діяльності, стимулююче регулювання, монополії.

ABSTRACT

Sadiuk A. Price liberalization in potentially competitive sectors of railway enterprise operations. Manuscript qualification scientific work.

Thesis for a candidate's degree of Economic Sciences in specialty 08.00.04 Economy and Management of Enterprises (according to the types of economic activities). – State University of Infrastructure and Technology, Kyiv. 2019.

The thesis is dedicated to substantiation of theoretical and methodical provisions and application-oriented recommendations regarding price liberalization in potentially competitive sectors of rail enterprise operations.

As a result of the analysis of the content and essence of the categorical-conceptual apparatus, such concepts as 'price liberalization in potentially competitive sectors of activity of rail enterprises', 'competition advocating' were defined. An author's understanding of the essence of the conditions preceding the price liberalization in the studied sectors of rail enterprises is proposed. Factors affecting the price liberalization in the sectors of rail enterprises are determined using the generated classification of the price liberalization impact factors. In addition, conditions were determined in which those factors have a beneficial effect. Principles and conditions of price liberalization in the rail sector were investigated and substantiated.

Conceptual basis for price liberalization in potentially competitive sectors of rail enterprises with a foundation consisting of a set of areas whose implementation is focused on stakeholders and based on social interests and eliminates the occurrence of investment traps were proposed and justified. It contributes to the gradual easing of state price regulation and expansion limits of economic freedom when setting prices for the products of rail enterprises operating in potentially competitive sectors.

Concrete suggestions and recommendations were made for regulatory improvement and competition advocating in relation to price liberalization, and the RAB regulatory framework was devised for price liberalization. The mechanism of the Antimonopoly Committee of Ukraine operation as the competition advocating subject in the studied sectors was developed with the proposal of the advocating field that requires further development in rail transport, etc.

A methodological approach was developed to evaluate options for price liberalization in potentially competitive sectors of rail enterprises. It was based on determining the needs for fixed assets, assessing the permissible limit of tariff increases, calculating the initial parameters of the scenarios based on a renewal strategy of fixed assets for the long term, (cost level, required gross revenue, changes in tariff levels), choosing developed scenarios based on comparing the values of scenarios of changes in tariff levels and the acceptable level of their increase, selecting satisfactory scenarios based on comparing the magnitude of changes in tariff levels and projected tariff levels.

Evaluation of options for price liberalization in potentially competitive sectors of Ukraine's rail transport showed that the use of scenarios in the process of RAB-regulation will allow to control the dynamics of tariff increases. This will help maintain its intensity below the dynamics of forecast values of the tariff index for rail freight.

Key words: price liberalization, rail enterprises, potentially competitive sectors, incentive-based regulation, monopolies.

АННОТАЦИЯ

Садюк А. В. Либерализация ценообразования в потенциально конкурентных секторах деятельности железнодорожных предприятий. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Государственный университет инфраструктуры и технологий МОН Украины, Киев, 2019.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических положений и прикладных рекомендаций по либерализации ценообразования в потенциально конкурентных секторах деятельности железнодорожных предприятий. Определены и обоснованы потенциально конкурентные секторы деятельности, предусловия, факторы влияния, принципы и условия либерализации ценообразования. Предложены концептуальные основы, предложения и принципиальные составляющие схемы стимулирующего регулирования, методические подходы к либерализации ценообразования с применением стимулирующего регулирования. Разработан подход к оценке вариантов либерализации ценообразования в потенциально конкурентных секторах деятельности железнодорожных предприятий.

Ключевые слова: либерализация ценообразования, железнодорожные предприятия, потенциально конкурентные сектора деятельности, стимулирующее регулирование, монополии.